

CONTRACTUL DE DONAȚIE ÎN LUMINA PROIECTULUI CODULUI CIVIL

Prof.univ.dr.Bianca Maria Carmen Predescu
Universitatea din Craiova

During its more than 140 years of application, the Romanian Civil Code represented the bastion of the knightly juridical thought, under the shield of which the Romanian people strove against history's bitterness. We are entitled to state that we are coeval to a synthesis phenomenon between tradition and reform, in the perspective of adopting a new Civil Code, that should be adequate to the developments that have occurred during the recent decennials and to the new realities from the Romanian society. The richness of the new solutions goads us to analyze the shape proposed for the donation contract through a comparative text analysis, pointing out the new aspects regarding the estimated state, the donation pre-contract and the pledge, the causes of the eventual contract's revocation, the status of the donations made to the future spouses in view of marriage, correlated with the foreseen shape of the matrimonial regime. This work points out, through a deepened analysis, the positive aspects of the new regulations and their juridical effects, as well as some critical opinions about the solutions that could have a better legislative formulation, while the legislative procedure of its elaboration is still unfinished.

1. Codul civil român adoptat în timpul domnitorului unificator de țară Alexandru Ioan Cuza este fără îndoială unul din principalele instrumente prin care societatea românească a trecut la modernitate, structurând relațiile sociale după principii durabile, ce corespundeau nu atât prezentului, cât mai degrabă viitorului. În cei peste 140 de ani de aplicare, Codul civil român a reprezentat în mod cert „bastionul gândirii juridice fără reproș” sub pavăza căruia poporul român a rezistat vitregiilor istoriei, transformărilor de tot felul, prin care multe din tradițiile poporului român au fost compromise. După război, Codul civil român, peren și quasi-imuabil a fost punctul de rezistență la transformările politice ce vizau raporturile sociale în profunzimea lor. Azi trebuie să aducem elogiul nostru marilor juriști ai neamului care în perioada anilor '50 - '80, prin puterea rațiunii, luciditatea gândirii și responsabilitatea profundă față de soarta poporului român și a țării au asigurat menținerea Codului civil în vigoare ca semn al continuității peste secole, călăuziți de valori supreme cărora trebuie să le dăm viață chiar și în condiții vitrege.

Adoptarea proiectului de lege privind Codul civil în legislatura trecută de către Senat a generat vii dispute în lumea dreptului, atât cu privire la oportunitatea unei noi reglementări cât și față de conținutul celor aproape 2000 de articole. ”Rolul rațiunii este de a desluși necesitățile pe care natura le impune; rolul autorității este de a asigura respectul voinței legiuitorului”¹. Pornind de la tradiția Codului civil adoptat în 1864, ținând în mod obligatoriu seama de cadrul legislativ actual proiectul răspunde necesității permanente de adaptare a legilor la exigențele realităților social-economice, precum și nevoii de a se constitui într-un instrument modern conform concepției actuale internaționale de

¹Istrate Micescu, în răspunsul la invitația Universității din Cluj din anul 1939 de a vorbi despre noul Cod civil și metoda interpretării lui.

reglementare juridică². În legislatura trecută, autoritatea legiuitoare a optat pentru soluția unei noi legi au pledat mai multe argumente: au fost operate modificări în substanța principiilor, instituțiilor și terminologiei juridice astfel încât devine dificilă corelarea vechii reglementări cu cea nouă; sunt dispoziții noi privind regimul persoanelor fizice și juridice precum și a raporturilor de familie pe baze conceptuale nereglementate în trecut; multe contracte nenumite au primit o reglementare legală după specificitatea societății contemporane, ca și reglementarea devoluțiunii legale a moștenirii, prescripția extinctivă și achizitivă, regimul bunurilor și circulația lor. Toate duc spre necesitatea unui cod nou cu caracter unitar în concepția, principiile și instituțiile sale.

Codul civil de la 1864 și-a păstrat în timp valabilitatea și a constituit baza instituțiilor juridice din dreptul românesc de la adoptare până în zilele noastre astfel încât în mod firesc putem aprecia că trăim atât un fenomen de tradiție cât și de reformă din perspectiva adoptării unui nou Cod civil, adecvat dezvoltărilor din ultimele decenii și noilor realități ale societății românești la început de mileniu III. Bogăția noilor reglementări cuprinse în proiectul noului Cod civil face deosebit de dificilă opțiunea analizei pe capitole, astfel încât cu mare greutate am înțeles să ne rezumăm studiul prezent asupra donației³, alegerea fiind decisă tocmai de îngemănarea perfectă a tradiției cu reforma în privința noii reglementări.

2. De ordin general apreciem claritatea textului, expresie firească a stilului actual de comunicare și exprimare a ideilor dat de cuceririle științei și tehnicii și nevoia unei economii de timp prin limpezimea frazei ce ne fac cunoscute gândurile, deciziile. Cu privire la forma actului, regula înscrisului autentic ca și condiție de validitate este menținută, noutatea apărând doar în privința sancțiunii formei donației în cazul bunurilor mobile. Dacă prin art. 827 C. civ. statul estimativ este prevăzut sub sancțiunea nulității, ce a fost calificată ca o nulitate relativă după interesul ocrotit⁴, în condițiile art.761 alin.3 din proiectul noului Cod civil actul estimativ nu mai este prevăzut pentru validitatea donației, ci doar ”sub sancțiunea imposibilității absolute de a proba liberalitatea⁵”. Suntem în prezența unei cauze de ineficacitate a actelor juridice ce privește inopozabilitatea actului atât între părți, cât și față de terți. Actul estimativ nu este desființat ci doar, în măsura în care nu este recunoscut de părți duce la imposibilitatea absolută de a proba donația. Inopozabilitatea actului juridic ca și cauză de ineficacitate a fost mai puțin reglementată în dreptul românesc, studii de drept comparat în dreptul internațional privat demonstrându-ne acest aspect. Spre exemplu în materia fraudei la lege în majoritatea sistemelor de drept operează inopozabilitatea ca și cauză generală de ineficacitate a actelor juridice.

Considerăm că sancțiunea prevăzută de proiect corespunde principiului salvării actelor juridice, ce își regăsește de altfel în mod constant aplicație în materia obligațiilor, a contractelor civile și comerciale. Sancțiunea nou instituită o putem caracteriza ca o prezumție legală ce nu poate fi răsturnată decât prin dovada contrară dată de un act valabil

² Aceste idei sunt reținute și în expunerea de motive la proiectul Codului civil, astfel cum a fost publicat în Curierul Judiciar nr.3 din 2004, pagina 121-122

³ Contractul de donație este reglementat la Titlul al III-lea Despre liberalități, capitolul al III-lea Donația și cuprinde 4 secțiuni: Încheierea contractului; Efectele donației; Revocarea donației; donațiile făcute viitorilor soți în vederea căsătoriei și donațiile între soți, această reglementare fiind cuprinsă de la art.761 la art.780.

⁴ Francisk Deak, Stanciu Cârpenaru, Drept civil. Contractele speciale, Dreptul de autor, Dreptul de moștenire, TUB,1983, p.70.

⁵ Art.761, alin.3: Bunurile mobile care fac obiectul donației trebuie enumerate și evaluate într-un act estimativ semnat de părți, sub sancțiunea imposibilității absolute de a proba liberalitatea

încheiat între donatar și donator, ca *instrumentum* el îmbrăcând forma unui înscris sub semnătură privată, ca și actul valid pe care îl prevede legea.

Caracterizarea sancțiunii reiese clar din limpezimea textului art.761 alin.3 „ bunurile mobile ce fac obiectul donației trebuie enumerate și evaluate într-un act estimativ semnat de părți, sub sancțiunea imposibilității absolute de a proba liberalitatea”. Considerăm că reglementarea propusă este corectă juridic prin comparație cu cea în vigoare întrucât statul estimativ nu privește condițiile de validitate ale donației de bunuri mobile ci doar emolumentul, așa încât dacă existența sa nu cade asupra valabilei exprimări a consimțământului, capacității de a contracta, obiectului și cauzei actului, precum și formei autentice prevăzute imperativ, sancțiunea nu poate fi nulitatea ci doar puterea doveditoare. Considerăm că, de această dată, în mod corect se face distincția între cauzele de validitate și imposibilitatea probării actului, cauză de ineficacitate ulterioară încheierii actului juridic și care oricum se analizează distinct de condițiile de validitate.

3. Proiectul noului Cod civil conține o reglementare expresă în materia promisiunii de donație, situație juridică nereglementată în precedent . Față de textul articolului 763 se impun mai multe considerații. Suntem pentru prima dată în prezența unui antecontract de donație ce dă naștere unei obligații de a face. Spre deosebire de contractul de vânzare-cumpărare, reglementat prin art.1293, ce dă naștere obligației de a da cu dispoziția expresă că partea interesată poate cere în termen de 6 luni pronunțarea unei hotărâri care să țină loc de contract de vânzare-cumpărare, în cazul promisiunii de donație se naște doar o obligație de a face ce dă dreptul la daune interese la care este ținut promitentul ce nu-și respectă obligația. Natura obligației este conformă cu esența contractului. Comparând cele două contracte și felul obligației născută din promisiune, apreciem că art.763 din proiectul Codului civil respectă pe deplin esența contractului de donație.

Pentru un act cu titlu gratuit cauza rămâne în orice situație intenția de a gratifica *animus donandi*⁶ . Perfectarea donației ține în principal de voința gratificantului și nicidecum a gratificatului, care nu poate pretinde proprietatea bunului, ci doar prejudiciul suportat urmare speranței de a beneficia de liberalitatea promisă. Donația este un contract unilateral și întrucât nu conține obligații corelative legate de un scop dublu, promisiunea de donație nerespectată nu poate da naștere decât unei obligații de a face, de dezdăunare a persoanei ce a suferit un prejudiciu prin nerespectarea intenției de a gratifica exprimată în forma cerută de lege pentru actul valid.

4. În opinia noastră va fi dificilă evaluarea pagubei, întrucât simpla raportare la emolumentul bunului promis nu ar satisface complexitatea noii situații create de legiuitor. Considerăm că prejudiciul trebuie raportat la efectul pe care donația perfectată l-ar fi produs asupra patrimoniului gratificatului căci, nu este totuna să promiți o garsonieră unei familii de tineri care nu au unde locui sau alteia care are în proprietate mai multe imobile și un patrimoniu mai mult decât îndestulător nevoilor firești ale traiului. În acest context apreciem că sancțiunea daunelor interese ce însoțesc promisiunea de donație obligă subiectele de drept să acționeze cu mai multă diligență în circuitul civil, ocrotind în egală măsură atât interesele donatorului, cât și ale donatarului. Promitentul are în mod cert reprezentarea daunelor interese la care va fi obligat în caz de neperfectare a actului din culpa sa, după cum, în egală măsură are în vedere persoana beneficiarului, calitățile sale pentru care

⁶C. Stătescu, C. Bîrsan, *Tratat de drept civil, Teoria generală a obligațiilor*, Editura Academiei, București, 1981, p.53 și Fr. Deak, S. Cârpenaru, *op.cit.*, p.67

înțelege să îl gratifice în viitor. Reglementarea promisiunii de donație obligă părțile la diligență în viața juridică, obiectivând mai mult raporturile dintre ele.

Pentru că este de natura donației forma autentică, tot astfel promisiunea nu-și produce efectele prev. de art.763 decât consemnată într-un înscris autentic. Forma promisiunii corespunde și imperativului de ordin juridic de a atenționa părțile cu privire la gravitatea operației realizate. Privind reglementarea promisiunii de donație ne dăm seama că aplicația practică a acesteia va crește devenind un contract uzual. Când facem această afirmație ne raportăm la situația contractului de întreținere care prin efectele practice ale cadrului general dat de art.969 C.civ cu raportare la art.1020-1021 C. civ. și statuările practicii judiciare pentru regimul acestui act nenumit, l-au făcut a fi cel mai des folosit după contractul de vânzare-cumpărare în atingerea scopurilor concrete urmărite de oameni în viață. Actul de întreținere a dus la folsirea din ce în ce mai rar a donației datorită „minunatelor” sale avantaje : nu este supus reducăunii liberalităăilor excesive și raportului; evaluarea aproximativă a emolumentului duce la taxe notariale modice; oferă garanții în caz de neexecutare, fiind supus rezoluăunii; bunul ce face obiectul actului iese irevocabil din patrimoniul transmiăătorului punând debitorul la adăpost de rudele creditorului întreținerii. Cum promisiunea de donație este un contract unilateral și susceptibil ca oricare altul de modalități, credem că tocmai această formă imperfectă a actului îl va face mai „atractiv”. Oricum donația va primi o aplicație mai mare și din perspectiva interpretării ce se poate da art. 1720, întreținerea viageră în schimbul unei sume de bani realizându-se *stricto sensu* de preferat printr-o donație cu sarcină.

5. Cu privire la promisiunea de donație ne punem totuși întrebarea dacă libertatea absolută a intenției de a gratifica *animus donandi* nu este în această situație îngrădită ? Când folosim termenul de „îngrădit” avem în vedere tocmai sancăiunea pecuniară a dezdăunării donatarului pentru prejudiciul suportat. Chiar dacă introduce mai multă diligenă în conduita donatorului, îi și limitează în același timp libertatea absolută a exprimării intenției de a gratifica atâta timp cât are reprezentarea sancăiunii pecuniare ce însoțește neîntocmirea actului de donație în forma sa perfectă. Practica judiciară a statuat în mod just că donația cu sarcină afectează caracterul unilateral al actului până la concurenă emolumentului bunului donat.⁷ Tot astfel sancăiunea pecuniară a neperfectării donației în cazul promiterii ei îngrădește caracterul absolut liber al intenției de a gratifica.

Obișnuți cu judecățile de valoare din dreptul internațional privat putem afirma că noua reglementare a contractului de donație pune în lumină graniă greu de stabilit între liberalități și actele cu titlu oneros, între contractele unilaterale și cele sinalagmatice. În plus, putem afirma cu mai multă tărie, așa cum o facem când discutăm despre întocmirea testamentului olograf după ultima lege personală a autorului, că singurul act juridic în care libertatea de voină primește cele mai puține îngrădiri este cu adevărat testamentul olograf, acel *will* în care poți spune după cum vrei ce va rămâne în urma ta când nu vei mai fi.

Continuând analiza proiectului observăm că revocarea donației în cazul ingratiăunii primește o extindere a înțelesului noăiunii întrucât prin art.774 lit. a) donatarul trebuie să fi atentat nu numai la viaăa donatorului, dar și a unei persoane apropiate lui, sau știind de intenăia de atentat a altor persoane nu l-a înștiinăat. Considerăm că în redactare se aduce o ocrotire mai largă și adecvată realității în privinăa respectului și recunoștinăei datorate de

⁷ În măsura sarcinilor stipulate, donația oneroasă este un adevărat contract sinalagmatic, precizează prof. Fr. Deak, invocând decizia 1573/1971 a fostului Tribunal Suprem, precum și consideraăiile făcute în Teoria dreptului civil de profesorii C. Stătescu și C.Bîrsan. Pentru aceste consideraăii, a se vedea Fr. Deak, S. Cărpenaru, op. cit., p.85.

donatar persoanei gratificantului. Caracterul *intuitu personae* al donației se respectă căci sunt avute în vedere viața, integritatea fizică și morală a donatorului în complexitatea sa : persoana acestuia în mod direct, pericolul iminent provenit din partea unui terț, situația celor apropiați donatorului, persoane care dacă ar suferi o vătămare adusă vieții și integrității, ea s-ar răsfrânge moral și material asupra gratificantului.

6. Proiectul noului Cod civil este consonant cu noul Cod penal ce va intra în vigoare la 1 septembrie 2006 în situația în care prin art.774 lit.b) se folosește sintagma „fapte penale”, avându-se în vedere atât crimele cât și delictele de care se poate face vinovat donatarul.

În fond cele două extensii în ocrotirea persoanei gratificantului sunt date nu doar de corelarea terminologiei juridice și aria de cuprindere a situațiilor de fapt avute în vedere, ci și de practică, ingratitudinea prin omisiune sau fapta unui terț fiind des folosită pentru a scăpa de sancțiunea art. 829 C.civ. în prezent. Când privește lit. c) a aceluiași articol avem o circumstanțiere complexă a constatării ingratitudinii pentru refuzul de alimente. Donatorul trebuie să se afle în stare de nevoie cu privire la acordarea de alimente, iar refuzul se apreciază în limitele emolumentului donației la valoarea actuală.

În situația reglementată o primă apreciere cade asupra stării de nevoie în care se află gratificantul cu privire la acordarea de alimente și în mod obișnuit se au în vedere patrimoniul și veniturile sale, cât și inexistența altor persoane cărora să le incumbe obligația legală de întreținere.⁸ Noutatea reglementată de proiect privește aprecierea refuzului la emolumentul donației, ceea ce considerăm că îl vitregește net pe gratificant, textul propus fiind în favoarea donatarului, căci aflat chiar în stare de nevoie donatorului i se poate opune refuzul de alimente dacă prestația întrece emolumentul bunului donat.

Când privește „valoarea actuală a donației”, ea nu poate fi decât valoarea de circulație de la data judecării litigiului. Atât starea de nevoie, cât și emolumentul se raportează la acest moment. De ordin practic remarcăm o împovărare a situației gratificantului, întrucât dacă se contestă valoarea emolumentului estimată de acesta, în calitate de reclamant, va fi ținut să avanseze cheltuielile cu onorariul expertizei de evaluare, împrejurare ce-l va determina să renunțe a mai pretinde prestarea alimentelor.

7. Proiectul noului Cod civil reglementează de o manieră mai largă situația donațiilor făcute viitorilor soți în vederea căsătoriei. O primă situație o întâlnim în cazul ingratitudinii când avem excepția inadmisibilității revocării donațiilor făcute viitorilor soți sau unuia dintre ei, pentru ocrotirea uniunii conjugale. Excepția reglementată de art.777 pornește evident de la uniunea conjugală și ocrotirea acesteia prin mijloace de drept civil. Bunurile donate în vederea căsătoriei sunt destinate să susțină material sarcinile acesteia. Efectele patrimoniale ale căsătoriei au un caracter imperativ în sistemul codului familiei, astfel încât revocarea donației pentru ingratitudine aduce atingere comunității de bunuri a soților. Ingratitudinea unuia dintre soți se răsfrânge și asupra celuilalt afectând căsătoria, iar pentru salvarea raporturilor morale legiuitorul a înțeles să reglementeze o excepție de la revocarea donațiilor. Considerăm că aceasta este ipoteza de drept și de fapt de la care s-a pornit în redactarea textului legal. Numai că nu au fost avute în vedere alte două ipoteze, una valabilă și în actuala reglementare a Codului civil și alta ce ține de dispozițiile proiectului în materia raporturilor de familie. O primă situație învederată este ingratitudinea ambilor soți, caz în care excepția nu ar mai putea opera căci fiecare răspunde pentru fapta proprie și culpabili

⁸A se vedea în acest sens, Dec. civ. 1572/1968 a fostului Tribunal Suprem, Dec. civ. 681/1955 a aceleiași instanțe, precum și considerațiile de ordin teoretic în Fr. Deak, S. Cârpenaru, op.cit, p. 89.

fiind ambii sancțiunea prev. de art.769 trebuie aplicată. Chiar dacă este afectată comunitatea de bunuri a soților cupla ambilor față de gratificant trebuie sancționată, pentru că altfel nu ar mai fi ocrotită persoana, respectul și recunoștința pe care viitori soți ca beneficiari ai donației i-o datorează. Textul de lege are în vedere donația făcută ambilor soți, folosind expres termenul, astfel încât în calitate de donatori ambii au obligație legală și dacă au încălcat-o sancțiunea revocării se impune a se aplica. Ocrotirea excesivă a viitorilor soți prin excepția prev. de art.777 nesocotește caracterul *intuitu personae* al donației în raport de care a și fost prevăzut cazul de revocare.

8. O a doua situație pe care o avem în vedere în raport de disp. art.777 este ipoteza regimului convențional al separației de patrimonii. În proiectul noului Cod civil prin art.242 se instituie o pluralitate de regimuri matrimoniale: comunitate legală, separație de bunuri și comunitate convențională, regimul comunității de bunuri prev. de art. 31 C. fam. pierzându-și caracterul imperativ. În regimul separației de bunuri reglementat de art 286 și urm. regula este proprietatea exclusivă și excepția proprietatea comună pe cote părți. Donațiile făcute viitorilor soți în vederea căsătoriei au astfel regimul bunurilor proprietate comună pe cote părți prev. de art.288 alin1, fiind dobândite împreună. Ori în această situație se instituie o prezumție legală cu efectele cunoscute. Întrucât soții au optat pentru regimul separației de bunuri, considerăm că trebuie să-i fie acordată eficiență juridică, expresă acestei soluții, ce consacră cu precădere principiul libertății de voință, cât și răspunderii asumate de soțul ingrat. Apreciem că poate opera revocarea parțială a donației pentru cota parte a soțului ingrat, donatorul având drepturile prevăzute de legea civilă în cazul ieșirii din indiviziune asupra unei mase de bunuri ori a unui bun individual determinat.

O atenție aparte a fost dată situației donațiilor făcute viitorilor soți, în vederea căsătoriei, dacă a fost anulată sau nu se mai încheie. Art. 778 arată că în acest caz donațiile nu își mai produc efecte. Observăm că a dispărut scopul mediat al actului juridic, cel imediat fiind invariabil pentru orice donație – intenția de a gratifica. În cazul nostru scopul mediat este încheierea căsătoriei cu efectele legale pe care le produce.

Inexistența unui element esențial al actului juridic este cauză de caducitate. Dreptul pozitiv cunoaște două cauze de caducitate în situația legatelor când nu mai există bunul testat și în cazul incapacității ofertantului. Considerăm că art.778 reglementează o nouă cauză de caducitate: lipsa motivului determinant al actului juridic ce se circumstanțiază la donații cu raportare la actul căsătoriei.

9. Din economia capitolului III – „Donația” și a întregului titlu III – „Despre liberalități” înțelegem că nu s-a mai voit reglementarea revocării donațiilor pentru surveniență de copil. Considerăm că rațiunile avute în vedere de legiuitor la reglementarea art. 836- 840 C.civ. subzistă, astfel încât nu împărtășim soluția abandonării reglementării chiar și pentru simplul motiv că sunt avute în vedere toate situațiile de viață, reglementarea actuală a Codului civil fiind explicită în cazul revocării donației pentru surveniență de copil.⁹ Acest caz special de revocare a donațiilor consacră în mod indubitabil principiul ocrotirii drepturilor și intereselor minorilor, iar reglementarea actuală este eficientă, întrucât suntem în prezența singurei situații în care revocarea operează în puterea legii, nici o stipulație contrară neputând fi primită. Situația revocării donațiilor pentru surveniență de copil este strâns legată de materia succesorală, precum și de cea a capacității juridice și a persoanelor, ocrotind înainte de toate interesele minorului care s-ar naște după perfectarea donației și ar găsi un patrimoniu vid sau mult diminuat. Considerăm că dintre principiul

⁹Cu privire la practica și doctrina în această materie, a se vedea Fr. Deak, S. Cărpenu, p.90-91.

libertății de voință a părților și cel al ocrotirii drepturilor și intereselor minorilor, trebuie să i se dea eficiență celui din urmă și prevăzută astfel revocarea de drept a donațiilor în cazul nașterii unui copil. În acest sens sunt și reglementările internaționale la care România este parte.

10. În concluzie, putem afirma că analiza soluțiilor novatoare în materia contractului de donație pune în lumină atât meritele, cât și imperfecțiunile proiectului. Dacă ar fi să gândim după logica de acum 30-40 de ani a „înțelepților” dreptului, azi putem spune că o reformă este necesară, dar momentul nu este oportun pentru legislatura în ființă.